

15. Пугинский Б. И. Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях / Б. И. Пугинский. — М., 1984. — 224 с.
16. Пушкин А. А. Правовые формы управления промышленностью в СССР : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / А. А. Пушкин. — Х., 1964. — 29 с.

Анотація

Петренко В. С. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин. — Стаття.

Стаття присвячена визначенню загальних рис та особливостей правового статусу юридичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин, а також дослідженню наукових проблем щодо теорії юридичної особи, носіїв властивостей юридичної особи, обсягу правосуб'єктності, правових категорій правоздатності та дієздатності юридичної особи, її істотних ознак.

Ключові слова: юридична особа, правоздатність, дієздатність, правосуб'єктність.

Анотация

Петренко В. С. Юридическое лицо как субъект гражданских правоотношений. — Статья.

Статья посвящена определению общих черт и особенностей правового статуса юридического лица как субъекта гражданских правоотношений, а также исследованию научных проблем теории юридического лица, носителей свойств юридического лица, объема правосубъектности, правовых категорий правоспособности и дееспособности юридического лица, а также его существенных признаков.

Ключевые слова: юридическое лицо, правоспособность, дееспособность, правосубъектность.

Summary

Petrenko V. S. Legal Entity As the Subject of Civil Law. — Article.

The article is devoted to identifying common features and peculiarities of the legal status of legal entity as the subject of civil law, as well as the study of scientific problems of the theory of a legal person, the carrier properties of the entity, the amount of legal, legal categories of legal capacity of legal entity, as well as its essential features.

Keywords: legal entity, legal capacity, ability, personality.

УДК 343.985:343.37

Л. І. Аркуша

КОНВЕРТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ ЯК СПОСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Питанням легалізації (відмивання) незаконних (серед них і злочинних) доходів приділялася увага багатьма вченими, але, на нашу думку, до теперішнього часу з криміналістичної точки зору недостатньо розглянуто способи вчинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних в результаті організованої злочинної діяльності, в тому числі конвертаційний центр. Це негативно впливає на процес протидії означеному прояву організованої злочинної діяльності. Також, на нашу думку, для напрацювання заходів боротьби з легалізацією (відмиванням) незаконних доходів необхідно детально визначити етапи створення конвертаційних центрів.

© Л. І. Аркуша, 2011

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище конвертаційного центру розглянуто у працях деяких вчених, таких як О. Є. Користін [1], В. А. Некрасов [2], С. С. Чернявський [3] та інших, але зазначені автори розглядають вказане явище як окреме і залишають поза увагою його взаємозв'язок з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності.

Метою статті є дослідження конвертаційного центру як способу легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Дослідження проблеми.

На сьогодні можна виділити такі характерні риси використання фіктивних суб'єктів підприємництва у процесі легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом:

1. Використання «сірих» схем конвертації злочинно здобутих коштів (створення у злочинних схемах відмивання «брудних» коштів «буферних» підприємств).

2. Централізація та монополізація ринку конвертації «брудних» коштів.

3. Наявність контролю за діяльністю конвертаційних центрів з боку організованих злочинних угруповань.

4. Значна інформованість про можливості та вартість послуг з конвертації грошових коштів, у тому числі з використанням Інтернет (приміром, існує сайт з назвою «Обнал», де пропонуються послуги щодо здійснення операцій переводу (безготівкових у готівку; готівки у безготівкові кошти; транзит за рахунком). За окремими адресами електронної пошти можна здійснити листування на предмет узгодження умов щодо «конвертації» грошових коштів).

Можна відокремити такі типові ознаки фіктивних підприємств, виявлені у ході документування діяльності з легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом:

1. Ненадання у встановлений строк у податкові органи податкової та іншої звітності.

2. Відсутність суб'єкта підприємництва за юридичною адресою.

3. Неможливість встановлення місцезнаходження адміністрації суб'єкта підприємництва (директора, головного бухгалтера).

4. Постійне надання у податкові органи відомостей про призупинення діяльності та відсутність об'єктів оподаткування.

5. Недоплата податків.

За змістовною стороною конвертаційні центри нічим не відрізняються від фіктивних підприємств, проте мають більш «досконалу» структуру організації управління злочинним бізнесом та розподіл злочинних ролей («керівник», «диспетчер», «дилер», «юрист» та ін.).

За структурою конвертаційні фірми умовно можна поділити на два види:

1) «розгорнуті», які охоплюють «повний цикл» конвертації, мають постійно існуючу розгалужену мережу фіктивних фірм, а також власні банки (або відповідні зв'язки із службовими особами банківських установ, що дозволяє тісно співробітничати з ними), декілька офшорних фірм за кордоном (для розміщення безготівкової іноземної валюти поза межами України), валютні ра-

хунки на фізичних осіб у банках України (для подальшого переведення у готівкову вільно конвертовану валюту), так звані «вікна» на кордоні (для ввезення контрабандним шляхом готівкової валюти), широке коло постійних «клієнтів», що забезпечується наявністю дилерської мережі в різних регіонах. Для таких фірм саме незаконна конвертація є основним засобом отримання злочинного прибутку;

2) «цільові», які спеціально створюються для здійснення конкретних товарних операцій з метою укриття доходів від оподаткування, використовують досить незначну кількість фіктивних фірм для обслуговування саме власних потреб. Проте водночас з метою «відмивання» грошових коштів використовуються вже конвертаційні фірми з «повним циклом» («розгорнуті»). Такі фірми мають порівняно невеликий обіг грошових коштів на своїх рахунках. Основною метою їх діяльності є ухилення від сплати податків у разі контрабандного ввезення товарів — митних платежів (або, навпаки, незаконного відшкодування ПДВ з державного бюджету при проведенні фіктивних експортних операцій).

Наведемо найпростішу схему послідовності злочинних дій зі створення та використання спеціально створюваних структур — конвертаційних центрів:

– за загубленими (викраденими) паспортами реєструється фіктивна фірма; у комерційному банку цією фіктивною фірмою відкривається розрахунковий та валютний рахунок;

у банк пред'являються контракт з іноземною фірмою, фіктивна митна декларація на ввезений в Україну товар;

подається заява на купівлю уповноваженим банком ВКВ на Українській міжбанківській валютній біржі;

куплена валюта перераховується за кордон на «свої» рахунки в іноземних банках за фіктивним експортним контрактом;

ця валюта переказується у готівку та шляхом контрабанди ввозиться в Україну або залишається на валютних рахунках в українських банках.

Іноді термін діяльності фіктивних фірм (конвертаційних центрів) складає від одного до трьох років. У таких випадках їхня діяльність здійснюється під прикриттям легального бізнесу.

Слід також відмітити, що нині функціонування конвертаційних центрів носить міжрегіональний характер: фіктивні фірми реєструються в одній області, розрахункові рахунки відкриваються в банківських установах іншої області, накопичення коштів (у тому числі шляхом їх розкрадання) відбувається ще у ряді областей, а переказ коштів через кореспондентські рахунки відповідних банків — взагалі в іншому регіоні.

На сьогодні конвертаційними центрами застосовуються такі основні механізми переводу безготівкових грошових коштів у готівку: оцадні сертифікати; страхові компанії; особи, які сплачують єдиний податок; перерахування коштів через «Лоро»-рахунки.

На практиці фінансові операції, що проводяться у процесі легалізації злочинно здобутих коштів з використання фіктивних підприємств, у 50-60 % випадків здійснюються з використанням «буферних» суб'єктів підприємництва.

ва. «Буферні» підприємства (їх ще називають «фірми-прокладки», «транзитні підприємства», «сірі підприємства») виконують функції прикриття злочинної діяльності та протидії правоохоронним органам щодо виявлення фактів відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом.

«Буферне» підприємство — реальне підприємство, що пройшло всі види реєстрації (в органах державної реєстрації, у податковій службі, фондах соціального страхування, органах статистики тощо). Керівники цих підприємств регулярно надають податкову звітність, ведуть бухгалтерський облік, сплачують податки та збори від обсягу здійсненої підприємницької діяльності. Проте такі суб'єкти підприємництва не несуть значних податкових навантажень. Вони документально оформляють отримання незначного доходу, є нібито постачальниками товарів (посередником між суб'єктом, що відмиває «брудні» кошти, та фіктивною фірмою). «Тіньовий» дохід від 2 до 4 % вони отримують від суми угоди. Як правило, такі суб'єкти мають відповідні ліцензії (дозволи) на проведення певних видів діяльності. На розрахункових рахунках таких підприємств накопичуються грошові кошти, які слід легалізувати та які поступили від фіктивних фірм. Це дозволяє виключити блокування грошових коштів на рахунках фіктивних підприємств. Грошові кошти з рахунків «буферних» підприємств на розрахункові рахунки фіктивних фірм поступають безпосередньо перед «конвертацією». Іноді грошові кошти, що надійшли на адресу фіктивної фірми, не зараховуються на її розрахунковий рахунок співробітниками банків, які знаходяться у змові, до здійснення безпосередньо «конвертації» або переводу на кореспондентські рахунки іноземних банків за фіктивними зовнішньоекономічними контрактами.

Нерідко в організоване злочинне угруповання, яке здійснює діяльність з «відмивання» злочинно здобутих коштів, поряд зі створеними фіктивними фірмами, конвертаційними центрами та «буферними» підприємствами входять банківські установи.

На практиці існують значні складності при збиранні оперативних та інших матеріалів щодо злочинної діяльності службових осіб банківських установ. Це пояснюється специфікою діяльності зазначеного суб'єкта підприємництва, а також відсутністю узагальненого досвіду правоохоронних органів. Передусім, банки та інші фінансово-кредитні установи є відокремленими структурами і в більшості випадків мають власну службу безпеки. Працівниками внутрішньої служби безпеки є колишні співробітники правоохоронних органів (СБУ, МВС, податкової міліції). Вони добре освічені про зміст діяльності оперативних підрозділів, форми та методи оперативно-розшукової діяльності, що слугує складностям їх використання в ході документування злочинної діяльності. В обов'язки внутрішньої служби безпеки, приміром банку, входить здійснення заходів, що виключають факти отримання інформації правоохоронними органами як від співробітників банку, так й з використанням наявних каналів зв'язку. Крім зазначеного, внутрішня служба безпеки банку здійснює контрольно-розшукові заходи на предмет встановлення характеру і змісту діяльності правоохоронних органів відносно конкретної підприємницької структури.

Певний вплив на ступінь складності отримання необхідної інформації про протиправну діяльність службових осіб банків та інших фінансово-кредитних установ відіграють корупційні зв'язки та інші зловживання з боку службових осіб правоохоронних органів, депутатів, які здійснюють прикриття злочинної діяльності.

Аналіз і узагальнення матеріалів практики в банківській системі дозволяє виділити три основні напрямки злочинного руху капіталів, пов'язаних з відмиванням «брудних» коштів:

1) забезпечення зовнішньоекономічних контрактів фіктивних підприємницьких структур валютними коштами, що легально купуються через уповноважені банки;

2) використання «Лоро»-рахунків для перерахування грошових коштів і купівлі валюти з використанням фіктивних фірм;

3) перевід безготівкових грошових коштів у готівку з використанням фіктивних підприємницьких структур та конвертаційних центрів.

Матеріали оперативних розробок і кримінальних справ даної категорії дозволяють виокремити такі напрямки діяльності банківської системи, де можуть бути застосовані злочинні схеми відмивання «брудних» коштів:

використання депозитних сертифікатів на пред'явника;

– «конвертація» грошових коштів з використанням фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності;

– «конвертація» грошових коштів та переказ в банки інших держав;

переказ та «конвертація» грошових коштів через особисті рахунки фізичних осіб;

використання «лоро»-рахунків та «конвертація» грошових коштів;

– використання вексельної форми розрахунків.

Для забезпечення діяльності фіктивних фірм та «конвертаційних» центрів, прикриття фактів протиправної діяльності, виключення випадків блокування руху грошових коштів, що знаходяться на розрахункових рахунках, банківськими службовцями можуть виконуватися такі заходи:

1) складаються угоди з представниками банку-нерезидента про відкриття субрахунків кореспондентських рахунків іноземних банків;

2) відкривається мережа фіктивних підприємств із системою захисту від блокування грошових коштів на їх рахунках;

3) для прикриття грошових коштів, що знаходяться на рахунках фіктивних підприємств, а також факту їх надходження після блокування рахунка використовуються внутрішньобанківські рахунки і так звані «дикі» рахунки, де відомості про грошові кошти, що надійшли, відображаються у загальному вигляді (дебет, кредит);

4) відкриваються та використовуються лицьові рахунки фізичних осіб за підробленими документами;

5) використовуються запасні рахунки фіктивних фірм;

6) реєструються підприємства за межами України, використовується мережа офшорних компаній;

7) використовуються канали зв'язку, які виключають факт здійснення електронного перерахування грошових коштів у Національному банку.

Характерним способом вчинення незаконної конвертації коштів (переведення із безготівкової у готівкову форму) є така схема:

1. З метою «конвертації» коштів суб'єкти підприємницької діяльності укладають фіктивні угоди (за рекламні, маркетингові послуги, інформаційно-довідкове забезпечення й ін.).

2. Для приховання факту використання можливостей фіктивних підприємств застосовуються «буферні» («транзитні») фірми, що легально здійснюють діяльність, пройшли державну реєстрацію і виступають проміжною ланкою між фіктивною фірмою і суб'єктом підприємництва, що користується послугами з «конвертації» коштів.

3. З рахунків фіктивних підприємств банк-резидент перелічує кошти (гривня) на «Лоро»-рахунки банків-нерезидентів (кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у банку-резиденті).

4. З рахунка «Лоро» (гривня) кошти перелічуються на рахунок банку-резидента для покупки валюти і далі перелічуються на рахунок «Лоро» (валюта) банку-нерезидента. Останнім часом перерахування здійснюються для покупки валюти другої категорії (російські карбованці, лати, літи).

5. Надалі через компанії-нерезиденти, страхові компанії, з використанням оцадних сертифікатів на пред'явника, фізичних осіб-нерезидентів здійснюється видача наявних коштів.

З метою розкриття сутності механізму діяльності конвертаційного центру приведемо зміст виконуваних функціональних обов'язків кожним з його учасників. Аналіз оперативної інформації, а також матеріалів документування злочинної діяльності свідчить про стійкий характер групи, що здійснює незаконну «конвертацію» коштів. Розподіл ролей між учасниками групи визначається загальними напрямками і злочинними намірами учасників конвертаційного центру (детальніше розглянуто у наступному параграфі).

Діяльність конвертаційних центрів здійснюється за двома основними схемами.

І. Внутрішній транзит.

Внутрішній транзит являє собою операції по переведенню безготівкових коштів у готівкові (гривні та валюта) без залучення рахунків в іноземних банках (внутрішні трансакції).

Для здійснення внутрішнього транзиту конвертаційні центри мають:

- 1) постійно існуючу розгалужену мережу фіктивних фірм;
- 2) власні банки (або відповідні зв'язки із службовими особами банківських установ, що дозволяє тісно співробітничати з ними);
- 3) декілька офшорних фірм за кордоном (для розміщення безготівкової іноземної валюти поза межами України);
- 4) валютні рахунки на фізичних осіб у банках України (для подальшого переведення у готівкову вільно конвертовану валюту);
- 5) так звані «вікна» на кордоні (для ввезення контрабандним шляхом готівкової валюти);

б) широке коло постійних клієнтів, яке забезпечується наявністю дилерської мережі в різних регіонах.

Для таких фірм саме незаконна конвертація є основним засобом отримання прибутку.

Схема проведення внутрішнього транзиту така:

1. Клієнт-резидент України має можливість придбати неврахований товар (викрадена продукція, контрабандний товар тощо). Власник цього товару бажає отримати за нього оплату готівкою (гривнями, ВКВ). З метою легалізації неврахованого товару та подальшими торговими операціями з ним клієнту необхідні документи прикриття, які б дозволили легалізувати чи показати легальне надходження товару, тобто клієнту потрібні:

- документи прикриття;
- готівкові кошти.

2. Клієнт зв'язується по телефону з диспетчером центру роботи з клієнтами, від якого отримує інформацію про реквізити фіктивної фірми, на рахунок якої необхідно перерахувати безготівкові кошти. Він домовляється з диспетчером про комісійні відсотки за проведення трансферу та терміни виконання замовлення. Клієнт перераховує кошти з свого банківського рахунку на рахунок фіктивної фірми, повідомляє про здійснену операцію диспетчера, а також вказує суму перерахованих коштів, номер платіжного доручення, дату платежу, готові документи прикриття щодо відправлених коштів (договори тощо).

3. Диспетчер конвертаційного центру повідомляє операціоніста центру управління фіктивними фірмами про намір клієнта здійснити перерахування коштів на рахунок фіктивної фірми. Після перерахування вказує операціоністу номер платіжного доручення, суму перерахованих коштів та дату перерахування.

4. Операціоніст через систему «банк — клієнт» перевіряє факт надходження грошових коштів клієнта на рахунок фіктивної фірми, готує документи для легального зняття необхідної суми з поточного рахунку фіктивної фірми за допомогою чекової книжки. Передає документи кур'єру.

5. Кур'єр через банк, де відкритий рахунок фіктивної фірми, отримує в касі готівку. Іноді клієнт може проводити операцію по обміну гривні в іншу валюту, тоді кур'єр через обмінні пункти цілком офіційно обмінює гривню на будь-яку іншу валюту. Далі кур'єр доставляє готівку в центр роботи з клієнтами. Повідомляє диспетчера про факт доставки грошей в центр роботи з клієнтами.

6. Диспетчер зв'язується з клієнтом і призначає час прийому.

7. Клієнт приходить в центр роботи з клієнтами, де отримує готівку у касира. Потім клієнт направляється до оформлювача документів, який підроблює на поданих клієнтом документах підписи директора фіктивної фірми та ставить відбиток печатки (тобто клієнт отримує документи прикриття під перераховані кошти).

II. Зовнішній транзит.

Зовнішній транзит являє собою операції по переведенню безготівкових коштів

у готівковій (гривні та валюту) із залученням рахунків іноземних банків (зовнішні трансакції).

Вивчення матеріалів наявних оперативно-розшукових та кримінальних справ даної категорії показує, що останнім часом злочинцями все частіше використовується система розрахунків через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів («лоро»-рахунки) з метою відмивання значних коштів та переказу їх у готівку, у тому числі іноземну валюту.

З метою проведення цих операцій конвертаційні центри використовують досить незначну кількість фіктивних фірм для обслуговування саме власних потреб. Водночас для відмивання злочинно здобутих грошових коштів використовуються конвертаційні фірми з «повним циклом» (про які зазначалось вище). Такі фірми мають порівняно невеликий обіг грошових коштів на своїх рахунках.

Схема вчинення зовнішнього транзиту така:

1. Для вчинення протиправних дій злочинцями створюється мережа фіктивних фірм («чорних»), які здебільшого реєструються за викраденими, підробленими або загубленими громадянами документами.

2. Згодом на розрахункових рахунках фіктивних фірм «акумулюються» набуті злочинним шляхом або перераховані різними суб'єктами господарювання кошти з метою одержання готівкової іноземної валюти.

3. Для обґрунтування платежів банкам надаються фіктивні угоди про придбання товарів, оплату виконаних робіт чи наданих послуг цими суб'єктами господарювання тощо.

4. Кошти під приводом взаєморозрахунків за даними фіктивними угодами із зарубіжними комерційними структурами, як правило, також не існуючими, перераховуються на кореспондентські рахунки іноземних банків і розміщуються на незаконно відкритих за межами України валютних рахунках фізичних і юридичних осіб або конвертуються.

5. Після здійснення ряду великомасштабних трансакцій протягом певного часу до подання звітів податковим органам зазначені вище фіктивні фірми — конвертаційні центри свою діяльність згортають. Надалі для проведення операцій, пов'язаних з відмиванням злочинно здобутих коштів, використовуються нові фіктивні підприємства.

Своєчасне виявлення названих злочинів надзвичайно ускладнено через необхідність опрацювання великого обсягу даних про рух безготівкових коштів. Це призводить до того, що у випадках, коли фіктивні фірми виявляються, нерідко перераховані через них гроші вже знаходяться за межами України і їх практично неможливо повернути, а їх керівники встигають зникнути від органів слідства.

Література

1. Некрасов В. А. Виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (оперативно-розшуковий аспект) / В. А. Некрасов, Л. В. Борець, С. Ю. Мироненко. — К. : Вид. дім «Скіф», 2008. — 88 с.
2. Користін О. Є. Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади правоохоронної діяльності / О. Є. Користін, С. С. Чернявський. — К. : КНТ, 2009. — 612 с.

3. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади / С. С. Чернявський. — К. : Хай-Тек Пресс, 2010. — 624 с.

Анотація

Аркуша Л. І. Конвертаційні центри як спосіб легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності. — Стаття.

Стаття присвячена дослідженню конвертаційного центру як способу легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Ключові слова: легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, конвертаційний центр, організована злочинна діяльність.

Аннотация

Аркуша Л. И. Конвертационные центры как способ легализации доходов, полученных в результате организованной преступной деятельности. — Статья.

Статья посвящена исследованию конвертационного центра как способа легализации доходов, полученных преступным путем.

Ключевые слова: легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем, конвертационный центр, организованная преступная деятельность.

Summary

Arkusha L. I. Conversion Centers As a Way of Legalization of Proceeds From Organized Criminal Activity. — Article.

Article is devoted to conversion center as a way of legalization of criminal proceeds.

Keywords: legalization of proceeds from criminal activity, conversion centers, organized crime activities.

УДК 346.7:368

Е. П. Стась

ПРОБЛЕМИ ОКРЕМИХ ПУБЛІЧНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ОБМЕЖЕНЬ У СТРАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Обговорюючи питання міри державно-правового впливу на сферу господарської діяльності, зокрема страхової, необхідно звернути увагу, насамперед, на положення Конституції України (ст. 42) про те, що «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом», положення Господарського кодексу України (ст. ст. 6, 43) про такий загальний принцип господарювання, як «свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом», а також таку загальну засаду цивільного законодавства (ст. 3 Цивільного кодексу України), як «свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом».

Можна по-різному оцінювати поняття свободи, так само як і заборони певної діяльності, одночасно порівнюючи ці поняття с категорією «межі, визначені законом», що виходить на рівень загальної теорії права. Але факт залишається фактом: для правового регулювання сфери господарювання та підприємництва, виходячи з основоположних конституційних, господарсько- та цивіль-